

Úvodné slovo

Má alebo nemá byť odvolaný z postu minister školstva Slovenskej republiky?

Lysák

Radím sa k tým, ktorí s vlastnou alma mater udržiavajú trvalý kontakt a sledujú okrem vlastnej profesie vývoj v školstve u nás a aspoň informatívne aj v zahraničí. Preto spolu s mnohými vnímam potrebu prispôbovania a žiadúcich zmien v systéme vzdelávania u nás, podobne ako sa to

dialo a deje na celom svete. Vyžadujú to predovšetkým radikálne spoločenské zmeny, ktoré nastali po skončení bipolarity sveta s jej tvrdými ideologickými antagonizmami. Okrem toho sa Slovenská republika od prvého januára 1993 stala zvrchovaným štátom. K tomu pribudli a pribúdajú nové technológie, predovšetkým v oblasti informatizácie. Tie priniesli zásadné zmeny kvantitatívne i kvalitatívne, sumárne vyjadrené časopriestorové. V škole nadobudnuté vedomosti skoro zastarávajú. Tým sa zmenili nároky na celý pedagogický proces. Dnes už nielen pedagógovia ale ľudia vo všetkých profesiách si musia pravidelne dopĺňať vzdelanie. Je to celoživotný proces. Stala sa z toho rozmáhajúca sa oblasť biznisu (v niektorých prípadoch skôr kšeftu). Rôzne školy, agentúry, nadácie, domáce i zahraničné otvárajú náruč (aj peňaženky) a sľubujú certifikáty, ktoré zaručia skvelú kariéru ich absolventom.

Boli sme zvyknutí na dobré umiestnenia našich žiakov a študentov na medzinárodnom poli v matematike, chémii a v iných smeroch. Výsledky sa však v poslednom období zhoršili. Je dobre, že dnes mnohí môžu študovať v zahraničí. No nadmiera našich nadaných mladých ľudí smeruje študovať do zahraničia kvôli cieľovým výhodám pre nich. Napr. do ČR vyše 7 000. Koľkí z nich budú po skončení školy schopní a ochotní pracovať pre slovenskú ekonomiku a spoločnosť?

Čakali by sme, že sa príslušné inštitúcie, odborné aj médiá, budú zaoberať týmito zásadnými otázkami a v prípade problémov poukážu, kde sa ako postupuje, kde zodpovední, vrátane ministra, majú resty a vecne zdôvodňovali svoje výhrady. Pri prebiehajúcom procese ne/odvolávania ministra školstva len ťažko môžem, podobne ako väčšina našich občanov, vrátane pedagógov, žiakov a študentov, odhadnúť motívy, ktoré vedú k politizácii tak náročného procesu, ku koncentrácii sporov na personálnu polohu. Zbabaná organizácia písomných maturít je nemilý problém aj pred zahraničím. No je to postačujúci dôvod na odvolanie ministra, ak by ostatné časti potrebných zmien v školstve prebiehali v súlade s potrebami Slovenska?

Oveľa dôležitejšie je zhodnotiť, či minister so svojim aparátom vyvinul dostatočné úsilie, aby SR vyčlenila na vzdelanie, vedu a výskum primeranú, nie tak

mizernú časť štátneho rozpočtu ako za ostatné roky. Tak sa Slovensko k vyspelým štátom nepribližuje. Skôr naopak.

Ladislav Lysák

Ekonomický komentár

Segregácia z titulu zákona

Parlamentom schválený návrh na zmenu zvyšovania dôchodkov od 1. júla 2005 oproti úprave stanovenej zákonom o sociálnom zabezpečení z roku 2003 je nespravodlivý voči prevažnej väčšine dôchodcov a diskriminačný voči ich časti.

Bonko

Pravdou je, že dôchodkový systém platný od 1. januára 2004 znevýhodnil dôchodcov, ktorí odišli do dôchodku pred týmto termínom. Ide však o systémovú chybu, ktorú nemožno napraviť ako to predpokladá nová úprava, uplatnením nových nespravodlivosti a diskriminácie. Potiera princíp zásluhovosti na ktorom je a bol postavený nový aj starý dôchodkový systém. Konkrétne, nie je tajnosťou, že po roku 1990 a po 1. januári 2004 odišla do predčasného dôchodku aj časť ľudí, ktorým sa pracovať nechcelo, respektívne využívali sociálnu sieť, pracovali načierno alebo oboje spolu. Títo majú dôchodky nízke, ale zvýšenie ich dôchodkov je nespravodlivé voči tým, ktorí do dosiahnutia dôchodkového veku a často aj po ňom pracovali a majú dôchodok malý z titulu nízkej mzdy. Prejavuje sa tu skutočnosť, že naše mzdy sú 7-8 krát nižšie ako vo vyspelej Európe a že zákonom stanovená minimálna mzda bola a je stanovená nízko. Časť podnikateľských subjektov vrátane niektorých zahraničných to využíva i dnes a ľudia ktorí chcú pracovať nemajú na výber. To čo bolo uvedené sa samozrejme netýka tých, ktorí o prácu prišli a objektívne nemohli nájsť novú.

Ďalšiu nespravodlivosť voči tým ktorí z titulu nízko platenej námeznej práce majú dôchodky nízke, nová úprava zavádza napríklad aj v prípade fyzických osôb podnikateľov alebo slobodných povolání, ktorí zámerne platili minimálne sociálne odvody a tieto nezodpovedali ich dosiahnutým príjmom. Časť z nich dokonca už dnes poberá síce nízky dôchodok, no týmto vlastne vyrovnáva odvody štátu z titulu podnikania. Takýto špekulanti sa dnes môžu smiať – návrh koalície na spôsob úpravy zvyšovania dôchodkov ich špekulačnému prístupu dáva za pravdu.

Parlamentom schválená úprava však nemá oporu v Ústave SR a je s ňou v rozpore. Konkrétne, v piatom oddieli ústavy „Hospodárske, sociálne a kultúrne práva“, čl. 30 odsek 1 je uvedené „Občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa“. Ide teda o základné právo občana. Parlamentom schválený návrh na zmenu valorizácie

dôchodkov, ktorým zavádza diferencované alebo nulové zvýšenie dôchodkov je porušením tohto základného ústavného práva občanov podľa prvého oddielu Ústavy SR, článkov:

- čl. 12, odsek 1, kde sa uvádza „Ľudia sú slobodný a rovní v dôstojnosti a právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

odsek 2 – „Základné práva a slobody sa zaručujú na území SR všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, vieru a náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod ... majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať“.

- čl. 13, odsek 3, ktorý znie „Zákonné obmedzenie základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ústavné podmienky“.

Podľa uvedených článkov Ústavy SR, parlamentom schválená úprava zvyšovania dôchodkov

- diferencovaním zvyšovaním dôchodkov porušuje princíp, že občania pred zákonom sú si rovní v právach.
- diskrimináciou na sociálnom príjmovom základe vylučuje časť dôchodcov zo zvyšovania dôchodkov, čím sa uplatňuje princíp segregácie vylúčením skupiny občanov z ich občianskych práv zavedením nerovnakých obmedzení.

Vyňatie skupiny dôchodcov zo zvyšovania dôchodkov však nič nerieši ani z vecného hľadiska. V SR je 1,211 milióna poberateľov dôchodku. Z toho 2065 ľudí poberá dôchodok nad 15 000 Sk čo predstavuje 0,17% poberateľov dôchodkov. Priemerný dôchodok tejto skupiny činí zhruba 19 273 Sk. Ak im bude odobraté z platného zákona vychádzajúce zvýšenie o 8,85% potom štát mesačne získa cca 3,522 milióna korún. Z takto ušetrených peňazí môže potom vyšším poberateľom dôchodkov mesačne na jedného poberateľa pridať menej ako tri koruny. Aj laik pochopí, že nezvýšenie vyšších dôchodkov problém nízkych dôchodkov nerieši.

Niet čo závidieť prezidentovi republiky, ktorý by mal zákon podpísať. Ide o tak kontroverzný zákon, že asi je žiaduce aby tento posúdil Ústavný súd SR.

Ing. Anton Bonko

Rezervované pre makroekonomiku

Aktuálne ekonomické a sociálne otázky Slovenska

Podľa nedávno zverejnených údajov v Hospodárskych novinách dosiahol reálny HDP Slovenska r. 2004 oproti r. 1989 hodnotu 123,9 %, čo znamená za túto dobu ročný rast 0,59 %.

Vzhľadom na plazivý ekonomický vývoj Slovenska od r. 1990 klesla značne oproti vyspelým štátom úroveň

výkonnosti nášho hospodárstva. Roku 1990 predstavoval reálny HDP Slovenska minimálne 57 % priemernej úrovne vtedajšieho EÚ. Podľa správy OECD uverejnenej 4. 1. 2005 patríme spomedzi jej členov do štvrtej (poslednej) skupiny jeho štátov, čiže k najchudobnejším s podielom 49 % priemeru OECD.

Na Slovensku sa hrozivo roztvárajú rozdiely medzi regiónmi. Kým HDP (v parite kúpnej sily) na obyvateľa bol podľa Eurostatu v porovnaní s priemerom EÚ 25 r. 2002 za bratislavský kraj 119,7 % podiel stredného Slovenska činil 42,5 % a východného Slovenska 38,7 %. Východná oblasť patrí medzi 10 najchudobnejších regiónov rozšírenej EÚ (je na 9. mieste).

Slovensko zaostáva v životnej úrovni za r. 1989 a prenikavo za vyspelými štátmi, ale aj za štátmi, ktoré sa pohybujú okolo priemeru výkonnosti EÚ 25.

Kým priemerná reálna mzda dosahovala r. 1998 91,6 % jej úrovne z r. 1989, r. 1999 poklesla na 89,2 % a r. 2000 dokonca na 85,4 %. Ak sa za rok 2004 splní predpokladaný rast priemernej reálnej mzdy oproti r. 2003 o 1,2 %, dostala by sa táto na 89,7 % úrovne r. 1989.

Rýchlejší ekonomický rast Slovenska v posledných rokoch, na ktorom sa podieľal prevažne rast produktivity práce, teší najmä vládnym politikom. Občania nemajú však radosť, pretože pri súčasnej hospodárskej politike sa z týchto priaznivých ekonomických ukazovateľov nenajedia.

Podľa Štatistického úradu SR malo u nás r. 2003 70,1 % zamestnancov hrubú mesačnú mzdu pod priemernú nominálnu mzdu. Z poslednej správy Európskej komisie o sociálnej ochrane vyplýva, že na Slovensku je najvyššia relatívna chudoba spomedzi krajín EÚ. R 2002 žila u nás vyše pätina (21 %) ľudí v riziku chudoby.

Vláda má ťažké previnenie proti dôchodcom, niekdajším tvorcom mnohých hodnôt minulosti, ktoré sa postupne premrhali. Podľa nášho prepočtu bol priemerný reálny starobný dôchodok r. 2002 o 17 % nižší ako r. 1990. Odvtedy až dodnes jeho reálna hodnota ďalej klesla.

Vážne získava bytová výstavba. Zatiaľ čo ročný počet bytov postavených v bytových domoch v tisícoch činil v rokoch 1981 až 1989 23 491 jednotiek, v rokoch 1990 – 2003 bolo to 5 610 bytov.

V oveľa horšom a smutnejšom svetle sa ukazujú životné podmienky občanov Slovenska pri ich porovnaní s úrovňou v štátoch s približne podobnou ekonomickou výkonnosťou, ako je naša, a ešte mizernejšie sú voči vyspelým štátom.

Spomedzi okolitých štátov (V 4) je Slovensko výškou miezd a životnej úrovne na poslednom mieste. Pri komparácii s desiatimi novými štátmi únie sme v zárobkoch na 7. mieste, keď nižšie sú len pobaltské štáty. Priepasť v nominálnych mzdách medzi SR a priemerom EÚ 15 je 7,1 % násobne väčšia. Vzhľadom na to, že naša cenová hladina je nižšia, predstavuje reálny rozdiel v mzdách medzi nami

Sedlák

a jej priemerom trojnásobok. Prenikavá disparita medzi SR a priemerom EÚ 15 je v mesačných dôchodkoch.

Veľkou boľáčkou spoločnosti je vysoká miera nezamestnanosti. Jej úrovňou sme na druhom mieste OECD (na prvom mieste je Poľsko). Podľa poslednej správy Európskej komisie o sociálnej ochrane je na Slovensku najvyššia miera dlhodobej nezamestnanosti a takisto je extrémne vysoká nezamestnanosť mladých.

Ideál otvorenej spoločnosti sa nepodarilo na Slovensku naplniť. Otvorila sa len pre tých, ktorí majú peniaze. Súčasne klesá miera rovnosti príležitosti pre jednotlivcov a rýchlo stúpa v spoločnosti miera nerovnosti. Prevažnú väčšinu občanov čoraz viac sociálne gniavime. To je výsledok neviazaného koketovania a aplikovania politikmi systému amerického sektárskeho liberalizmu.

Prof. Ing. Mikuláš Sedlák, CSc.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Súčasný vývoj cien ropy

Ceny ropy v posledných rokoch výrazne rástli. Za posledných 5 rokov sa nominálne ceny ropy viac ako zdvojnásobili a za posledný rok vzrástli o 50%, keď prekročili hodnotu 40 USD za barel. Ceny ropy rástli od roku 2001. Významnejší pokles cien je možné badať len v júni 2004, keď došlo k zvrhnutiu režimu Sadáma Husajna v Iraku. Počas roku 2003 sa ceny ropy za barel približovali k stropu, ktorý stanovila OPEC a to 22-28 USD za barel. V máji 2004 bola cena za barel ropy 39 USD a naďalej rástla pričom prekročila hranicu 40 USD za barel (www.mcdep.com). V júni došlo k poklesu cien ropy na úroveň približne 40 USD za barel, čo bolo v dôsledku objavenia nových zásob ropy v rámci OPEC a celkovej priaznivej geopolitickej situácii. Rastúci celosvetový dopyt po rope, ktorý je najmä zapríčinený značným ekonomickým rastom v Japonsku, USA a Číne však prispel k opätovnému rastu ceny v ďalšom období. V auguste lámali ceny ropy 21 ročné rekordy, keď prekročili hranicu 44,41 USD za barel a tri dni po sebe sa predávala za viac ako 44 USD za barel. Pričom odborníci vyjadrili názor, že čoskoro bude prelomená i ďalšia psychologická hranica 50 USD za barel, čo sa i potvrdilo. Prispeli by k tomu problémy vo Venezuele (producent číslo 3 v rámci OPEC, produkuje približne 2,6 mil. barelov ropy denne) nestabilita v Rusku a hrozba teroristických útokov na ťažobné zariadenia. ako i obmedzenie produkcie v Mexiku v dôsledku tropických búrok (<http://money.cnn.com>). Pokles cien bol zaznamenaný až v koncom augusta, keď sa cena ustálila na úrovni 49 USD za barel, bola to reakcia na zníženie napätia v Iraku. K prelomeniu psychologической hranice 50 USD za barel došlo koncom septembra, napätie na trhu s ropou sa stupňovalo v dôsledku nepokojov v Afrike konkrétne Nigérii, ktorá patrí k najvýznamnejším producentom ropy v Afrike, nestabilita na blízkom východe ako i hurikány v

Karibiku (www.westernroundtable.com). V priebehu novembra prekročili ceny ropy hranicu 55 USD za barel, dôležitým momentom boli voľby v USA. Víťazstvo Busha prispelo k rastu ceny ropy. Bush predstavuje cestu energetický náročného hospodárstva, teda sa dá očakávať ďalšie zvýšenie dopytu po rope, kým víťazstvo Kerryho by malo opačný efekt a zníženie cien ropy. Zaujímavé boli úvahy o prípadnej akcii USA voči Iránu, čo by malo za následok ďalšie prudké zvýšenie cien ropy.

Začiatkom roku 2005 nastúpili ceny ropy cestu rastu. V januári bola atakovaná psychologická hranica 50 USD/barel. Dôvodom tu bolo najmä nezvyčajne chladné počasie a snehové búrky v USA. Február priniesol mierny pokles cien ropy z dôvodu rekordne vysokých zásob benzínu v USA, avšak už koncom mesiaca došlo k opätovnému nárastu a prekonaniu hranice 50 USD/barel. Nasledujúci mesiac sa cena ropy vyšplhala až na rekordné maximum keď prekročila hranicu 57 USD/barel, po prekročení tejto hranice došlo k postupnému poklesu a uvoľňovaniu napätia na trhu. Cena klesla až pod hranicu 50 USD/barel. V máji 2005 bola cena ropy opäť na vzostupe a prekročila hranicu 50 USD/barrel. Aktuálne príčiny vzostupu ceny ropy sú nedostatočné kapacity na ťažbu a spracovanie ropy, keď dopyt výrazne prevyšuje ponuku. Tento nepomer ja najvýraznejší v USA, sčasti aj v dôsledku dočasného výpadku produkcie firmy Conoco. Situácia na trhu s ropou sa koncom mája stabilizovala, výrazne sa zvýšili zásoby ropy a došlo i k poklesu ceny na 48,28 USD za barel.

Pri porovnaní reálnych cien však súčasný stav cien ropy zďaleka nie je tak dramatický, ako tomu bolo na začiatku osemdesiatych rokov. Súčasnú cenu by totiž museli vzrásť na hodnotu 80 USD za barel aby sa vyrovnali tým zo začiatku osemdesiatych rokov.

Ing. Juraj Skovajsa, interný doktorand FMV EU v Bratislave

Medzinárodné politické vzťahy

Ťaživé problémy Blízkeho východu

Regiónom Blízky východ, nazývaným tiež Predný východ alebo z angličtiny prekladaný Middle East ako Stredný východ je ponímané rozsiahle územie o rozlohe približne 9,5 mil. km². Ide o jednu z historicky najznámejších a najvýznamnejších oblastí sveta, zahŕňajúcu v histórii *Levantu* - dnešné štáty Izrael, Palestína, Jordánsko, Sýria, Libanon; *Mezopotámii* - Irak a východná Sýria; *Anatóliu* - Malá Ázia; Perziu - Irán; *Arabský polostrov* - Kuvajt, Saudská Arábia; *štáty pri Perzskom zálive* - Oman, Jemen; ďalej Egypt, čiastočne aj Sudán, nachádzajúci sa na africkom

Lysák

kontinente, sú tiež pokladané za súčasť Blízkeho východu pre ich významné vzťahy so štátmi v tomto regióne počas dávnej, blízkej histórie aj našej súčasnosti.

Blízky východ, bohatý na úrodné územia i vodné zdroje, preto oplýval i množstvom sporov a vojnových stretov medzi národmi, ktoré tu žili a žijú sa rodila **moderná civilizácia**. Tu vznikali a do ostatného sveta prenikali významné kultúry, vrátane judaizmu, kresťanstva i neskoršieho islamu. Takáto je niekoľkotisícročná história regiónu, ponímaného dnes viac ako oblasť neutíchajúcich sporov Izraela s Palestínou, Iraku s Iránom a Kuvajtom, vojen v Afganistane, Iraku, Sudane atď.

Čo vyvoláva neutíchajúce spory o tento región dnes, keď moderné technológie oslabili význam poľnohospodárskych zdrojov je už všeobecne známe: **Blízky východ je najbohatšia oblasť na svete v ťažbe ropy**. Blízky východ je dnes tiež oblasť, ktorá sa stáva stredobodom americko-európskych geopolitických vzťahov. Niektorí pozorovatelia upozorňujú na vyhlásenie prezidenta Busha v auguste 2004, podľa ktorého v priebehu desiatich rokov odíde z Nemecka 30.000-45.000 amerických vojakov. Odsunutí americkí vojaci budú k dispozícii tam, kde ich je skutočne treba – na Blízkom východe. Európa aj USA považujú demokratizáciu a hospodársky rozvoj na Blízkom východe za najsprávnejší smer vývoja pre každú oblasť sveta.

Rovnako Európa ako Amerika podporujú vytvorenie palestínskeho štátu, ktorý by mal žiť v mieri s Izraelom. Obidva regióny euro-atlantickej oblasti majú záujem, aby sa v regióne Blízkeho východu zabránilo šíreniu zbraní hromadného ničenia. V záujme všetkých je vytvoriť podmienky pre nerušený prísun ropy z tohto regiónu do sveta teraz aj v budúcich desaťročiach.

Napriek spomínanému bohatstvu tohto regiónu OSN v svojich rozvojových správach z roku 2002 a 2003 potvrdzuje, že v oblasti hospodárskych výsledkov, vzdelania a základných občianskych slobôd *región Blízkeho východu zaostáva za väčšinou ostatného sveta*. Akej pomoci sa mu dostáva?

V rámci koncepcie tzv. *transformácie* Amerika mala inváziou a demokratizáciou Iraku vyvolať šok, ktorý by otriasol aj susednými štátmi a postupne pomohol pri demokratizácii celého regiónu. Niektorí tvorcovia tejto americkej politiky predpokladali, že invázia odstráni podporovanie autoritárskych režimov, ktoré ohrozuje stabilitu v regióne aj stabilitu prísunu ropy z regiónu do ostatných častí sveta.. Prezident Bush 6. novembra 2003 hovoril o skončení so „šesťdesiatimi rokmi (politiky) západných krajín, ktoré na Blízkom východe ospravedlňovali a akceptovali neprítomnosť slobody.“ Táto americká doktrína bola známa ako „*Iniciatíva pre Blízky a Stredný východ*“ neskôr bola premenovaná na „*Iniciatívu pre rozšírený Stredný východ a Afriku*“.

Podporili ju mnohé európske vlády, vrátane Strednej a Východnej Európy. Francúzsko a Nemecko, mali voči politike transformácie výhrady, ktoré sa v značnej miere zhodovali s názorom európskej verejnej mienky.

Neverili, že odstránenie irackého režimu vyvolá v oblasti nejakú reťazovú reakciu a prispeje k riešeniu izraelsko-palestínskeho konfliktu.

Európa vychádza z inej geoeconomickej i geopolitickej pozície. Blízky východ leží v bezprostrednom európskom susedstve. Okrem toho dnes v Európe žije približne 15 miliónov moslimov, ktorí napríklad v Nemecku tvoria 5% a vo Francúzsku viac ako 8% obyvateľstva. Prirodzené sú preto obavy, aby radikálne riešenia, ako napríklad vojny, nepriniesli ťažko odhadnuteľné riziká. *Európa preto uprednostňuje cestu postupnosti krokov*, spoluprácu s občianskymi hnutiami a organizáciami na Blízkom východe, zlepšovanie regionálnej ekonomiky. Tieto zmeny by mali akceptovať a presadzovať obyvatelia krajín regiónu BV. Európa kladie pritom väčší dôraz na riešenie arabsko-izraelského konfliktu prostredníctvom, vyváženejšieho prístupu k rokovaniam zúčastnených strán. Aby sa neohrozila bezpečnosť izraelského štátu, no aby sa automaticky nepodporovalo každé rozhodnutie izraelskej vlády. Je tiež ochotná použiť sankcie proti tým štátom, ktoré nepostupujú podľa pravidiel. Pritom vojnu proti terorizmu by mali viesť predovšetkým polícia, výzvedné organizácie, špecializované elitné sily a súdni prokurátori.

Želaným východiskom sú mierové rokovania zainteresovaných strán. Tu sa mi „do pera“ núka veľkolepá myšlienka bývalého izraelského diplomata v USA Abu Ebana, že „jedným z možných štruktúrnych riešení problémov Blízkeho východu by bolo usporiadanie vzťahov Izraela, Jordánska a Palestíny podľa európskeho príkladu, kde z únie troch malých štátov Belgicka, Holandska a Luxemburska – BENELUXU - sa vytvorila šesťica, potom deväť, dvanásť, pätnásť (dnes už 25 členov) Európskej únie“. Bola by to výhra pre celý svet.

Ladislav Lysák

Osobnosti

John Maynard Keynes (1883 - 1946)

patril, a stále patrí, k jedným z najvýznamnejších ekonómov minulého storočia. Významným spôsobom prispel k novej orientácii makroekonomickej teórie tým, že teoreticky zdôvodnil nevyhnutnosť štátnych zásahov do ekonomiky, alebo presnejšie trhového hospodárstva.

J. M. Keynes nebol však len ekonómom – teoretikom, ale angažoval sa aj ako úspešný podnikateľ – finančník a politik. Pravdepodobne v každej biografii o tomto človeku je možné sa dočítať o tom, ako si každé ráno v posteli prečítal podrobne všetky noviny a na základe získaných informácií vykonával obchody na kapitálovom trhu. Touto činnosťou sa stal jedným z najbohatších obyvateľov Anglicka.

Keynesov otec J. Neville bol profesorom logiky a politickej ekonómie na univerzite v Cambridge, kde

smerovali aj kroky mladého J. Maynarda. Spočiatku sa venoval štúdiu matematiky a filozofie a až po niekoľkých rokoch ho uchvátila a stala sa cieľom jeho záujmu ekonómia. Študoval ju pod vedením významných predstaviteľov neoklasickej školy – A. Marshalla a A. C. Pigoua. Po ukončení štúdia Keynes pracoval v štátnej službe a v roku 1920 sa stal profesorom ekonómie na Kings College v Cambridge. Tu pôsobil až do roku 1940. V rokoch 1911 až 1945 bol hlavným redaktorom najznámejšieho anglického ekonomického časopisu Economic Journal.

Ešte niekoľko rokov po skončení Prvej svetovej vojny zastávali vtedajší ekonómovia názor, že rozvoj ekonómie dosiahol vrchol. Verilo sa, že s pomocou neoklasickej ekonómie sa dá vysvetliť väčšina hospodárskych javov. Ale už v priebehu 20. rokov dostáva ekonomická veda vážne trhliny. Začalo sa to vysokou nezamestnanosťou v Anglicku a to aj napriek tomu, že krajina dosahovala ekonomický rast. Veľká hospodárska kríza, ktorá vypukla koncom 20. rokov však zasadila vážnu ranu doterajšej economickej teórii, ktorá nedokázala jej dôsledky plne vysvetliť. Práve to sa podarilo v roku 1936 J. M. Keynesovi v jeho diele Všeobecná teória zamestnanosti, úroku a peňazí. Svojim spôsobom to bolo prevratné dielo, ktoré v podstate odštartovalo tzv. keynesiánsku revolúciu vo vtedajšom ekonomickom myslení a pristupovaní k ekonomickým problémom. Touto knihou sa J. M. Keynes stal zakladateľom nového ekonomického smeru – keynesovstva.

Ústrednou témou tejto knihy sa stal predovšetkým Sayov zákon trhu, ktorý hovorí, že „ponuka si automaticky vytvára dopyt za predpokladu pružných cien a miezd“ čím je v podstate nemožná existencia prebytku tovarov alebo služieb. S takto formulovaným zákonom Keynes nesúhlasil, pričom sa ho pokúsil spochybniť. Podľa Keynesa je celá klasická ekonómia iba špeciálnym prípadom jeho všeobecnej teórie a platí najmä v stave plnej zamestnanosti. Pritom Keynes nepovažoval plnú zamestnanosť v ekonomike za samozrejmosť a preto tvrdil, že ako existuje v ekonomike výnimočne plná zamestnanosť, tak isto výnimočne existuje aj Sayov zákon trhu.

Okrem toho si Keynes počas svojho života vybudoval aj renomé medzinárodne uznávaného odborníka v oblasti peňažného obehu a bankovníctva. Počas svojej profesionálnej kariéry zastával mnoho významných postov v štátnej správe. V roku 1919 zastupoval britské ministerstvo financií na mierovej konferencii vo Versailles, v roku 1940 sa stal poradcom ministra financií v otázke financovania vojenských výdavkov. Pôsobil tiež ako člen predstavenstva Bank of England a zúčastnil sa tiež, krátko pred svojou smrťou, na rokovaníach v Bretton-Woods v USA, ktoré sa stali základom pre usporiadanie medzinárodného menového systému po druhej svetovej vojne.

Aj napriek niektorým negatívam jeho economickej teórie (napr. nekontrolované deficity štátnych rozpočtov niektorých krajín, ktoré začali v polovici 20. storočia

uplatňovať jeho teóriu v praxi) je Keynes považovaný za jednu z najväčších osobností economickej teórie v 20. storočí, ktorý ovplyvnil aj generácie svojich nasledovníkov.

Redakcia

Recenzia

Saxonhouse, G. R., Stern, R. M. (Editors): Japan's Lost Decade. Origins, Consequences and Prospects for

Recovery.

Malden and Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 2004.

124 strán, ISBN 1-4051-1917-9

V roku 2004 vyšla vo vydavateľstve Blackwell publikácia Japan's Lost Decade, venovaná problémom japonskej ekonomiky v súčasnosti. Po desaťročiach economickeho rastu čelí Japonsko už dlhšiu dobu hospodárskej kríze. Publikácia sa venuje „stratenému desaťročiu“, ktoré nasledovalo po kolapse kapitálového trhu a trhu s nehnuteľnosťami, tzv. splasnutí bubliny, ktorá sa v Japonskej ekonomike vytvorila na konci 80. rokov 20. storočia. V 90. rokoch Japonsko niekoľkokrát zlyhalo pri pokusoch naštartovať economickeý rast na úroveň aspoň porovnateľnú s minulosťou.

Rozsah recenzie neumožňuje podrobnejšie hodnotenie, preto sa obmedzuje len na niektoré významnejšie momenty. Editori knihy sú odborníci na japonskú ekonomiku z Michiganskej univerzity (USA), avšak prispievateľmi do publikácie boli i renomovaní odborníci z tokijských University of Tokyo, Keio University a Sophia University, americkej Stanford University, MMF a konzultačných spoločností. Recenzovaná publikácia má 124 strán, ktoré sú rozčlenené do šiestich relatívne samostatných kapitol.

Prvé dve kapitoly sú venované rekapitulácii economickeho vývoja od vzniku bubliny po súčasnosť. Úvodná kapitola editorov publikácie predstavuje všeobecný prehľad skúmanej problematiky a nastolených problémov. Druhá kapitola je venovaná analýze načrtnutého vývoja. Za osobitnú zmienku stojí jej autorstvo – Takatoshi Ito je o. i. autorom jednej zo svetovo uznávaných základných učebníc japonskej ekonomiky The Japanese Economy, vydanéj MIT prvýkrát v roku 1992, ktorá sa do roku 2001 dočkala 8 dotlačí.

Ďalšie štyri kapitoly predstavujú alternatívne pohľady na príčiny problémov skúmaného obdobia a ich pretrvávania napriek stimulačným krokom japonskej vlády. Autori sa zameriavajú predovšetkým na problémy bankového a finančného sektoru, fiškálnej politiky, resp. nízkych úrokových sadzieb. Závery všetkých sa zhodujú v konštatovaní, že potrebná zásadná reštrukturalizácia ekonomiky v pokrízovom období sa de facto neudiala (ako je to v prípade bankového sektoru) a že súčasné kroky vlády sú s pretrvávajúcim keynesiánskym prístupom nepostačujúce, resp. sú adresované na nesprávny smerom

(ako je napr. ignorovanie otázky extrémne nízkych dlhodobých úrokových sadziieb).

Záverom zostáva len poznamenať, že uvedená publikácia predstavuje veľmi precíznu analýzu problémov japonskej ekonomiky v poslednom desaťročí, hospodárskych politík realizovaných japonskou vládou a príčin ich zlyhania. Vhodne dopĺňa širšie zamerané publikácie venované hospodárstvu krajiny vychádzajúceho slnka, pričom autori predpokladajú u čitateľov znalosti z tejto problematiky, ako aj z ekonomickej teórie. Prioritne je preto určená odbornej verejnosti a študentom ekonómie so záujmom o japonskú ekonomiku.

Ing. Marek Csabay, FMV EU v Bratislave

Mladí a veda

Existuje perspektíva jednotnej svetovej meny?

Globalizácia peňažných a finančných trhov sa dá charakterizovať ako aspekt procesov internacionalizácie, pomocou ktorého sa formuje prepojenie národných ekonomických celkov do medzinárodných, resp. integračných ekonomických štruktúr.

Uplatnenie **zlatého štandardu** vyžadovalo jednotnú menu – zlato, zastúpené v obehú bankovkami. Pokusy o uplatnenie jednotnej meny stroskotali na národných záujmoch jednotlivých krajín.

Zástancom jednotnej svetovej meny bol francúzsky ekonóm a politik Félix Esquirou de Parieu. Na svetovej výstave v Londýne (1851) dokazoval prednosti jej uplatnenia. Jednotná svetová mena by zrušila výmenu a prepočty kurzov národných mien, stabilizovala by výmenné kurzové relácie a vytvorila by základ fungovania tvrdej meny. Táto myšlienka však zostala ilúziou a globálny svet doteraz využíva viac ako 180 národných mien.

Niektoré regionálne snahy o zjednotenie meny boli úspešné, ak sa účastníci dokázali zjednotiť aj politicky. „**Latinská peňažná únia**“ (1865) stroskotala v roku 1914 na nedodržaní rozsahu razených strieborných mincí a prehlbovaní rozpočtových deficitov. V rokoch 1972 – 1931 fungovala „**Škandinávská peňažná únia**“. Únia zanikla na politickej nejednotnosti. V roku 1871 bola mincovým zákonom zavedená „**menová únia nemeckej ríše**“ s jednotnou menou – markou. Rozhodujúcim faktorom úspechu bola hospodárska konvergencia a politická integrácia nemeckých krajín. V roku 1999 prešla Európska únia na vyšší stupeň ekonomickej integrácie – **európsku menovú úniu**. Menovej únii sa zúčastnilo 12 z 15 členských štátov EÚ. Spoločná európska mena je charakteristická rozsiahlymi ekonomickými a politickými prípravami s cieľom minimalizovať riziko neúspechu.

V súvislosti s perspektívou existencie jednotnej svetovej meny zhodnotím vyššie uvedené regionálne pokusy o spoločnú menu. Podstatnými sprievodnými javmi neúspechu regionálnych menových únií bolo prehlbovanie

rozpočtových deficitov, politická nejednotnosť, rozdielne geopolitické záujmy, lobby bánk členských štátov proti zjednoteniu zo strachu straty právomocí, konzervativizmus v monetárnych otázkach, atď. Naopak, v prospech menovej únie pôsobila hospodárska konvergencia a politická integrácia.

Podľa môjho názoru, zavedenie jednotnej meny sprevádza mnoho rôznych prekážok. Čím je väčší počet štátov zapojených do menovej únie, tým viac problémov s vytvorením únie vyvstáva. Ak sa pozrieme na vyššie zhrnuté faktory, môžeme vymenovať niektoré oblasti, ktoré priamo alebo nepriamo zavedenie jednotnej meny ovplyvňujú a zároveň vylučujú možnosť zavedenia svetovej meny. Každá krajina má svoju vlastnú históriu, zvyky a tradície, na základe ktorých sa odvíjajú jej priority a smerovanie. Smerovanie myslenia jednotlivých štátov je ovplyvnené rovnako geografickou polohou a aktivitami štátu vzhľadom na svoju polohu (napr. nerastné bohatstvo; prístup k moru; hornaté krajiny so zložitou infraštruktúrou; tropické vs. polárne krajiny). Zavedeniu jednotnej meny predchádzajú tiež integračné aktivity, ktoré znamenajú nielen „zapojiť sa do výhod z integrácie“, ale aj „vzdať sa pre výhody z integrácie“. Jednotný pohľad môže narušiť aj snaha o naplnenie rozličných politických cieľov jednotlivých krajín. Dosahovanie určitej úrovne ekonomiky, v našom prípade úroveň vhodnú na prijatie spoločnej meny, vyžaduje voľbu rôznych ekonomických nástrojov s rôznymi dopadmi na ekonomiku a sociálne postavenie jednotlivých štátov. Pri zavedení svetovej meny by tiež krajiny s rôznym sociálnym postavením prikladali dopadom na sociálnu sféru rôznu dôležitosť.

V súvislosti s uvedeným si myslím, že jednotná svetová mena nemá v súčasnej rôznorodosti sveta praktickú budúcnosť. Naďalej ale zostáva oblasťou záujmu ekonomických teórií.

Ing. Eva Jíchová, externá doktorandka FMV EU v Bratislave

Európska únia

K ambíciám EURA (pokračovanie z č. 5/05)

Úloha eura v kreovaní svetového hospodárstva má významný podiel aj na garantovaní stability v tretích krajinách najmä vo vzťahu k USA. Vzhľadom na bilaterálne vzťahy týchto krajín s EÚ, ktoré vychádzajú pri extenzívnej spolupráci a realizácii hospodárskej pomoci predovšetkým z asociačných dohôd, môže euro vystupovať v úlohe vonkajšieho stabilizačného prvku pri smerovaní ich menovej politiky. Ak zoberieme do úvahy skutočnosť, že takmer polovica suverénnych štátov

Rašo

sveta sa nachádza vo sfére vplyvu eurozóny, potom je zrejмый aj vplyv eura na hospodárske vzťahy s týmito krajinami.

Rozhodnutím Vlády SR zo septembra 2004 o zavedení eura ako menovej jednotky na území Slovenskej republiky od 1.1.2009 sme sa aj my oficiálne prihlásili k ambicióznemu projektu zjednocovania EÚ prostredníctvom EMU. V prípade jeho realizácie sa začlenenie slovenskej ekonomiky do EÚ premietne zásadným spôsobom tak do výrobnjej a podnikateľskej sféry, ako aj do každodenného života domácností a občanov. Otvorenou, nalievavou otázkou v tomto zmysle, ktorá by si zaslúžila pozornosť zo strany odbornej i laickej verejnosti, ale najmä kompetentných orgánov a inštitúcií, je obsahová stránka prechodu slovenskej koruny na euro, t.j. menový kurz.

Súbežne s plnením maastrichtských kritérií, určujúcich podmienky prechodu slovenskej koruny na euro, by sa mali vypracovávať komparatívne analýzy a dopadové štúdie variantných riešení relevantných ekonomických ukazovateľov, akými sú v tomto prípade najmä ceny, výrobné náklady, príjmy a úspory obyvateľstva. Teda ekonomické faktory, ktoré podstatnou mierou ovplyvňujú životnú úroveň obyvateľstva, podnikateľské prostredie a majú aj značný dopad na sociálne postavenie občanov. Dôležitú úlohu zohráva aj časový faktor prechodu slovenskej koruny na euro. Súčasné zhodnocovanie slovenskej koruny nemusí byť reálnym obrazom výkonnosti našej ekonomiky. Jej terajší výmenný kurz nesie predovšetkým zreteľné stopy privatizácie, štátom podporovaný príliv eur a dolárov vo forme investícií, ale aj nápor špekulatívneho kapitálu. Nezanedbateľný je aj vplyv očakávaného priaznivého rastu HDP, relatívne dobré makroekonomické výsledky, znižovanie inflácie, nízke nároky na mzdové náklady.

V poslednom období sme boli opakovane svedkami intervenčných opatrení NBS proti zhodnocovaniu slovenskej koruny. Ich cieľom bolo najmä eliminovať negatívne dopady silnej koruny na exportnú výkonnosť podnikov na Slovensku, ktorá sa doterajším trendom výmenného kurzu znižuje. Intervencie NBS v konečnom dôsledku nepriniesli ani očakávaný efekt a nestretli sa ani s veľkým porozumením MMF.

Akokoľvek je parameter exportnej výkonnosti slovenskej koruny dôležitý, v procese prechodu slovenskej koruny na euro by nemal zohrávať prvoradú úlohu. Preto by nemal byť z hľadiska prechodu slovenskej koruny na euro prioritne preferovaný.

Súčasné znehodnocovanie amerického dolára, vývoj kurzu dolára a eura vyznievanú v hodnotení EMU a európskej menovej jednotky eura skepticky a v tomto smere nevyznievajú celkom optimisticky ani vyhliadky samotnej EMU.

Z hľadiska štátno-politických záujmov Slovenskej republiky by sa nášmu vstupu do EMU mala venovať pozornosť nielen v oblasti technickej prípravy, ale a to hlavne, obsahovej stránke a časovému naprogramovaniu, zodpovedajúcemu výkonnosti slovenskej ekonomiky.

Ing. Michal Rašo